Dr hab. Mirosław Mika, prof. UJ
Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej
Uniwersytet Jagielloński
Kraków, ul. Gronostajowa 7

Kraków 12/08/2024

Recenzja rozprawy doktorskiej
mgra Emila Andrzeja Karpińskiego
pt. *Społeczne, ekonomiczne i środowiskowe uwarunkowania współczesnego wędkarstwa śródlądowego*

Do oceny przedstawiono rozprawę doktorską w postaci czterech spójnych tematycznie publikacji naukowych oraz raportu zawierającego syntezę najważniejszych rezultatów badawczych.

Lista publikacja naukowych wchodzących w skład rozprawy:

1. Skrzypczak A.R., Karpiński E.A. 2020. *New insight into the motivations of anglers and fish release practices in view of the invasiveness of angling.* Journal of Environmental Management, 271, 111055, https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2020.111055.
2. Karpiński E.A., Skrzypczak A.R. 2021, *Environmental Preferences and Fish Handling Practice among European Freshwater Anglers with Different Fishing Specialization Profiles*, Sustainability, 13(23), 13167, https://doi.org/10.3390/su132313167.
3. Karpiński E.A., Skrzypczak A.R. 2022, *The Significance of Angling in Stress Reduction during the COVID-19 Pandemic - Environmental and Socio-Economic Implications*, International Journal of Environmental Research and Public Health, 19(7), 4346, https://doi.org/10.3390/ijerph19074346.
4. Karpiński E.A. 2022, *Angling in cultural and provisioning ecosystem services*, Polish Journal of Natural Sciences, 37(3), 407–440, https://doi.org/10.31648/pjns.8674.

Znaczenie problematyki rozprawy

Zachowania rekreacyjne polskiego społeczeństwa zmieniają się pod wpływem czynników natury demograficzno-społecznej, kulturowej i ekonomicznej. Równolegle rozpowszechniają się nowe wzory i formy zachowań, z których część ulega procesowi komercjalizacji. Problematyka rekreacyjnego wykorzystania czasu wolnego w naszym społeczeństwie wymaga więc stałej uwagi badawczej. Wędkarstwo jako przejaw ludzkiej aktywności na wolnym powietrzu i w bezpośredniej relacji z naturą jest zjawiskiem znanym i społecznie rozpoznawalnym. Niemniej w krajowej literaturze naukowej fenomen ten nie był, jak dotąd, dogłębnie zbadany i opisany. Autor recenzowanej rozprawy doktorskiej stara się wypełnić istniejącą lukę poznawczą.

Cel badań, pytania badawcze, metody badawcze

Za cel główny rozprawy przyjęto: „identyfikację społeczno-ekonomicznych i środowiskowych uwarunkowań współczesnego wędkarstwa w oparciu o zdefiniowane potrzeby, preferencje i zachowania wędkarzy śródlądowych, a także określenie relacji wędkarstwa ze środowiskiem przyrodniczo-geograficznym wobec koncepcji usług ekosystemowych".

Rozwinięcie celu głównego stanowiły następujące cele szczegółowe:

- identyfikacja funkcji współczesnego wędkarstwa wobec potrzeb motywacyjnych uczestników tej formy aktywności z uwzględnieniem ich preferencji i zaangażowania oraz tła społeczno-ekonomicznego i demograficznego;
- wyjaśnienie relacji współczesnego wędkarstwa z pożytkami wód oraz rodzajem wód w przestrzeni geograficznej;
- określenie znaczenia specjalizacji we współczesnym wędkarstwie z uwzględnieniem czynników społeczno-ekonomicznych, demograficznych oraz zaangażowania i preferencji;
- poznanie roli wędkarstwa w trakcie pandemii COVID-19 w oparciu o analizę jej złożonych konsekwencji ekonomicznych, społecznych i środowiskowych;
- umiejscowienie wędkarstwa w koncepcji usług ekosystemowych z uwzględnieniem czynników społeczno-ekonomicznych, demograficznych oraz wskaźników zaangażowania i preferencji;
- sformułowanie wytycznych do zrównoważonego korzystania z zasobów środowiska przyrodniczego z uwzględnieniem zidentyfikowanych cech współczesnego wędkarstwa.

Autor postawił następujące pytania badawcze:

– Jaka jest relacja między czynnikami społeczno-ekonomicznymi i demograficznymi oraz wskaźnikami zaangażowania wędkarzy a potrzebami motywacyjnymi i preferencjami uczestników współczesnego wędkarstwa?

– Jakie jest podłoże społeczno-ekonomiczne specjalizacji w wędkarstwie oraz jej potencjalne oddziaływanie na środowisko przyrodnicze?

– Czy wędkarstwo zyskało nowe funkcje i znaczenie w obliczu zmian społecznych i problemów cywilizacyjnych wywołanych pandemią COVID-19?

– Z jakich usług ekosystemowych korzysta współczesne wędkarstwo?

– Czy specjalizacja oraz preferencje połowowe mają wpływ na korzystanie z różnych rodzajów wód?

W odniesieniu do celu głównego sformułowano także następujące hipotezy badawcze:

– czynniki społeczno-ekonomiczne modyfikują potrzeby oraz preferencje i zachowania współczesnych wędkarzy, również w aspekcie specjalizacji lub jej braku;

– zgodnie z teorią specjalizacji rekreacyjnej preferencje specjalizacyjne uczestników współczesnego wędkarstwa mają swoje odzwierciedlenie w zróżnicowanym zaangażowaniu i odmiennym charakterze oddziaływania na zasoby środowiska przyrodniczego;

– wędkarstwo przyczynia się do redukcji odczucia stresu wywołanego kryzysem pandemicznym, a intensywność tego odczucia nie jest zależna od czynników społeczno-ekonomicznych oraz od preferencji i zaangażowania jego uczestników;

– charakter usług ekosystemowych, z których korzysta współczesne wędkarstwo, nie jest determinowany czynnikami pozaekonomicznymi;

– współczesne wędkarstwo korzysta ze wszystkich rodzajów wód, niezależnie od specjalizacji i preferencji połowowych jego uczestników.

Źródłem danych poddanych analizie były wyniki badań ankietowych przeprowadzonych na łącznej próbie n=1292 respondentów. Badanie to wykonano w dwóch seriach i w zdecydowanej większości za pośrednictwem sieci internetowej. Do analizy zbioru danych wykorzystano zestaw zaawansowanych technik statystycznych, takich jak: eksploracyjna analiza czynnikowa, analiza redundancji, analizy regresji porządkowej, skalowanie wielowymiarowe, testy istotności statystycznej, testy nieparametryczne, analiza drzew klasyfikacyjnych. Analizy statystyczne wykorzystane do opracowania zbioru danych pierwotnych zostały przeprowadzone prawidłowo.

Ocena merytoryczna dysertacji

Recenzowana praca ma charakter eksploracyjny. W wymiarze poznawczym najważniejsze ustalenia dotyczą identyfikacji oraz oceny predyktorów motywacji i zachowań właściwych uprawianiu wędkarstwa śródlądowego na terenie Polski. Autor wskazał na rolę „ucieczki do natury" oraz „ekscytacji i samorealizacji" jako głównych czynników warunkujących motywy oraz poczucie satysfakcji z uprawiania wędkarstwa jako formy rekreacji. Z kolei czynniki: „więzi społeczne" oraz „reputacja i prestiż" wyraźnie różnicują sferę motywacyjną w badanej populacji. Postawy wędkarzy różnicuje też sposób postępowania ze złowionymi rybami. Zidentyfikowano cztery „profile motywacyjno-preferencyjne" opisujące relacje między potrzebami motywacyjnymi a preferowanymi zachowaniami uczestników wędkarstwa. Czynniki – „wykształcenie", „ doświadczenie", rozumiane jako liczba lat uprawiania wędkarstwa oraz „aktywność", rozumiana jako częstość łowienia ryb w ciągu roku – okazały się predykatorami specjalistycznych preferencji odnośnie do łowionych ryb drapieżnych lub niedrapieżnych. Autor dokonał także pewnych ustaleń dotyczących zachowań badanych wędkarzy w okresie obowiązywania ograniczeń pandemicznych, przede wszystkim jeśli idzie o redukcję stresu pandemicznego oraz poszukiwanie społecznej izolacji.

W warstwie poznawczej za wartościowe ustalenia należy uznać także identyfikację związku pomiędzy specjalizacją w wędkarstwie a preferencjami dotyczącymi wyboru łowisk, przynależności do grup i stowarzyszeń oraz postępowania ze złowionymi rybami. Walorem pracy jest możliwość zastosowania niektórych wyników w praktyce zarządzania łowiskami oraz wprowadzenia regulacji w odniesieniu do popytu na świadczenia ekosystemów wodnych dla wędkarstwa.

Recenzowana dysertacja ma charakter eksploracyjny. Autor w swoich rozważaniach nie rozwija i nie weryfikuje obowiązujących teorii lub koncepcji naukowych, dlatego postawione w pracy hipotezy badawcze są niepotrzebne. Można było także zrezygnować z pytań badawczych, które w swej treści odpowiadają celom szczegółowym.

Niektóre ustalenia, mimo że oparte na solidnym materiale empirycznym, wydają się dość oczywiste, np. konkluzje dotyczące ogólnych motywów uprawiania wędkarstwa oraz zachowań wędkarzy w okresie pandemicznym.

Autor nie uzasadnia w pracy, dlaczego przyjmuje jako wyjściowe do dalszych analiz wyniki grupowania badanej populacji wędkarzy ze względu na ich zainteresowanie łowieniem ryb drapieżnych lub niedrapieżnych (tabela 6) oraz ze względu na indywidualny stosunek do uwalniania lub zabierania złowionych ryb na potrzeby własne (tabela 10).

Nie wiadomo, czy kryteria te wybrano w sposób arbitralny, czy też odwołują się one do wcześniejszych badań bądź zwyczajowo stosowanych praktyk w połowie ryb.

Rezultaty procedury grupowania badanej populacji wędkarzy przeprowadzone w oparciu o wybrane zmienne i czynniki (ryciny: 4, 5, 6, 7) są trudne w jednoznacznej interpretacji, co bez wątpienia wpłynęło na zawartość merytoryczną wniosków końcowych rozprawy. Można odnieść wrażenie, że ustalenia szczegółowe dokonane na podstawie drobiazgowej analizy danych odpowiadają jedynie częściowo nakreślonemu szeroko głównemu celowi badań.

W dyskusji wyników brakuje szerszego odniesienia się do innych form rekreacji bliskich naturze, aby przynajmniej spróbować wydobyć w pracy specyfikę uprawiania wędkarstwa jako zachowania indywidualnego i zbiorowego. Przykładowo Autor podaje, że sfera motywacyjna wędkarzy kształtuje się i konstytuuje już w ich „młodym" wieku (s. 49). Podobnie jest jednak w przypadku innych form rekreacji, np. narciarstwa lub łowiectwa.

Autor wielokrotnie posługuje się w pracy określeniem „wysycanie więzi społecznych", nie wiadomo jednak, jaka treść kryje się za tymi stwierdzeniami. Przy tej okazji rodzi się pytanie o czynniki zawiązujące i determinujące relacje wewnątrz społeczności wędkarzy.

Konkluzja recenzji

Recenzowana rozprawa doktorska przedstawiona w formie zbioru tematycznie spójnych artykułów stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego. Doktorant zaplanował i przeprowadził badania własne, zachowując obowiązujące standardy metodologiczne.
Z analizy dysertacji wynika, że doktorant:
- ma uporządkowaną wiedzę na temat wędkarstwa jako społecznej formy rekreacji,
- rozumie przyrodnicze oraz społeczno-ekonomiczne uwarunkowania rozwoju tego zjawiska,
- ma odpowiednie rozeznanie w literaturze przedmiotu,
- posiada odpowiednią wiedzę teoretyczną, dzięki czumu potrafi zinterpretować badania własne,
- zna i stosuje zaawansowane techniki statystyczne,
- potrafi formułować problem badaczy i operacyjnie naukowo go rozwiązać,
- potrafi prowadzić dyskusję wyników badań własnych, formułować wnioski oraz rozumie ograniczenia interpretacyjne własnych badań,
- publikuje wyniki badań w czasopismach o zasięgu międzynarodowym.

W związku z powyższym stwierdzam, że recenzowana praca pt. *Społeczne, ekonomiczne i środowiskowe uwarunkowania współczesnego wędkarstwa śródlądowego* spełnia wymagania stawiane pracom doktorskim określonym w ustawie z dnia 20 lipca 2018 roku Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. 2023.742 ze zm.), wnoszę więc do Rady Naukowej Dyscypliny Geografia Społeczno-Ekonomiczna i Gospodarka Przestrzenna Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego o dopuszczenie mgra Emila Andrzeja Karpińskiego do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

/Mirosław Mika/